

**Чаплинський Костянтин
Олександрович,**

старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії превентивної діяльності та соціологічних досліджень ННІ підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності НПУ Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах інтегрування України до ЄС і НАТО, реформування економічної та політичної систем суспільства усе більшу актуальність набуває боротьба з корупцією та організованою злочинністю, яка завдає значної шкоди державі, негативно позначається на іміджі країни на міжнародному рівні, впливає на стан економіки, дестабілізує фінансово-кредитну систему, ускладнює криміногенну ситуацію. Особливого значення протидія злочинним проявам набуває в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Такі негативні чинники стали одним із факторів, що можуть загрожувати національній безпеці держави.

На думку Ю. С. Дмитренка, сучасні вимоги до побудови демократичної, соціальної, правової та обороноздатної України висувають на порядок денний питання створення ефективного сектору безпеки і оборони України шляхом розвитку та підвищення ефективності функціонування державного та військового управління, а саме: впровадження ефективних заходів боротьби з корупцією; запобігання витоку інформації з обмеженим доступом; підвищення якості комплектування керівних посад у структурних підрозділах сектору безпеки і оборони України, органах державної влади, що беруть участь у протидії збройній агресії РФ [1, с. 1]. За таких умов виникає необхідність запровадження передових ідей, новітніх розробок і технологій та методів діяльності, спрямованих на ефективну протидію корупції та організованій злочинності.

Одним із сучасних методів оцінювання отримуваної від суб'єкта інформації є психофізіологічний метод із використанням

поліграфу. Ю. М. Волкова зазначає, що у правозастосовній практиці вагомого значення має оперативність і точність при встановленні осіб, причетних до злочинної діяльності, висуненні слідчих версій щодо розвитку злочинної події, виявленні слідової картини. Зважаючи на складність отримання достовірної інформації, правоохоронці все частіше звертаються до нетрадиційних засобів збирання доказів, зокрема використання поліграфа як допоміжного психофізіологічного інструменту [2, с. 63].

Поліграф являє собою технічний, багатоканальний доктор реєстратор психофізіологічних реакцій особи, гласного використання, який дає змогу виявляти і фіксувати психофізіологічні реакції опитуваної особи на певні стимули (подразники) шляхом перетворення її фізіологічних показників активності в електричні сигнали, що відображаються у вигляді кривих на поліграмах [3, с. 6].

На думку О. І. Мотляха, розглядаючи поліграф як надточний науково-технічний прилад гласного використання, його цілком можна вважати ефективним засобом протидії корупції, яка набуває загрозливих масштабів в українському суспільстві. Доцільність застосування поліграфа в діяльності органів державного управління з метою виявлення корупційних проявів у роботі цілої системи та окремих посадовців не викликає сумнівів [4, с. 297]. Ефективність застосування поліграфа у досудовому слідстві переконливо доведено слідчою практикою в багатьох країнах світу. Зазначені технології підтвердили свою доцільність і тривалий час успішно використовуються в США, Ізраїлі, Туреччині, Польщі, країнах Балтії та інших державах при доборі певної групи кадрів державних службовців, проведенні внутрішніх розслідувань, розслідуванні злочинів [7, с. 3].

Таку думку підтримує і Н. О. Симоненко, відзначаючи, що значущість застосування поліграфа під час розслідування переконливо доведено слідчою практикою у понад 100 країнах світу. Однак на цей час в Україні повноцінний процес застосування поліграфа у кримінальному провадженні гальмується, причиною чого є відсутність законодавчого закріплення цього приладу [8, с. 265].

Ці питання підіймає і С. С. Чернявський, наголошуючи, що в умовах сьогодення поліграфні технології у кримінальному провадженні України застосовують явно недостатньо через низку чинників, серед яких, насамперед, правова неврегульованість і

нерозвиненість необхідної інструментально-методичної бази. Перспектива запровадження поліграфічних технологій в Україні сьогодні повною мірою залежить від прийняття на державному рівні відповідного правового інструментарію [9, с. 7]. Окрім того, більшість науковців вважають, що на сьогодні виникає необхідність державного регулювання використання поліграфічних технологій в секторі безпеки і оборони України, зазначаючи, що це наукове питання дотепер не має системного висвітлення у вітчизняній науковій літературі, не стало об'єктом уваги з боку органів державної влади та сектору безпеки і оборони України в умовах зовнішньої агресії рф проти України [1, с. 1].

Особливого значення застосування поліграфа набуває у період запровадженого воєнного стану. На сьогодні спеціалісти-поліграфологи ефективно залучаються до розслідування резонансних злочинів, виявлення колаборантів і зрадників, осіб, які усвідомлено співпрацюють із окупаційною цивільною або військовою владою на шкоду власній державі, роботи з полоненими військовослужбовцями збройних сил рф, а також виявлення корупційних зв'язків і зловживань серед посадовців у центральних органах державної влади, місцевого самоврядування, сектору безпеки та оборони України [2, с. 63–64]. Виходячи з цього, важливого значення набуває вивчення міжнародного досвіду використання поліграфічних технологій та визначення пріоритетних напрямів застосування поліграфа у кримінальному судочинстві.

За рівнем правового врегулювання країни світу можна розподілити на чотири групи, у яких застосування поліграфа врегульовано: окремим законом (США, Литва, Молдова); нормами низки законодавчих актів, якими регулюється широке коло суспільних відносин (Індія, Македонія, Польща, Туреччина, Сербія, Словенія, Канада, Угорщина); підзаконними нормативно-правовими актами (Велика Британія, Бельгія, Болгарія, Білорусь, Ізраїль, Південна Корея, Чеська Республіка); нормативно не врегульовано (Латвія, Сінгапур, Японія) [9, с. 7; 10, с. 256].

Дослідження досвіду країн Європи у використанні поліграфа, на думку Т. П. Мінки, має значення для України з декількох ключових причин. Країни ЄС мають розвинене законодавство щодо використання поліграфологічних тестів, яке базується на міжнародних стандартах прав людини та принципах дотримання приватності. Вивчення їх досвіду дозволить Україні визначити оптимальні підходи до регулювання цього питання,

забезпечити законність і права громадян. Країна може взяти на увагу етичні норми та стандарти проведення поліграфологічних випробувань, розроблені в Європі, для покращення професійних стандартів і підвищення довіри до результатів таких тестувань. Окрім того, досвід Європейських країн також може вказати на те, як оптимально використовувати поліграф у різних сферах, таких як правоохоронні органи, державні установи та приватні компанії, з урахуванням ефективності і етичних аспектів [5, с. 145].

На думку О. В. Повстяного, складна історія визнання можливостей поліграфа відображає еволюційні зміни в підходах правового розуміння та регулювання здійснення досудового розслідування й доведення вини особи з метою притягнення до кримінальної відповідальності. Виходячи з цього, поліграф послідовно зарекомендував себе як ефективний інструмент для відбору співробітників на службу в правоохоронні органи, а також у процесах досудового розслідування, хоча його використання й підходи до оцінки отриманих результатів є дещо спірним через питання точності та надійності, що обмежує застосування отриманих результатів під час доказування у кримінальному провадженні [6, с. 6].

З цього приводу А. Ф. Волобуєв наголошує, що у багатьох країнах (США, Канаді, Ізраїлі, Угорщині) поліграф вже тривалий час застосовується поліцією, що дає змогу виявити факт учиненого злочину, звузити коло запідозрених осіб, створити передумови для отримання правдивих показань тощо. Проте результати перевірки на поліграфі не приймаються судами як докази. На сьогодні викладені в літературі рекомендації щодо використання даного пристрою є досить суперечливими. Вони стосуються як безпосереднього його застосування під час проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих (розшукових) дій, так і його використання лише як інструмента проведення експертного дослідження. Фактично працівники правоохоронних органів є дещо дезорієнтованими щодо можливостей отримання доказів за допомогою поліграфа [11, с. 40].

Проблема застосування поліграфа у кримінальному провадженні в Україні є вкрай актуальною, особливо в умовах правового режиму воєнного стану. У той же час, на думку вчених (О. В. Курман, А. Р. Балибіна) відсутність урегульованості на законодавчому рівні створює проблеми практичного

застосування технічного засобу (поліграфа), а результатів, отриманих за його допомогою, як доказів у кримінальному судочинстві. Для вирішення цієї проблеми необхідно внести відповідні зміни до законодавства, які б прямо дозволили використання результатів поліграфа у кримінальному судочинстві за певних умов. Також важливо розвивати в Україні не лише законодавчу базу, а й запровадити єдині стандартизовані методики підготовки спеціалістів-поліграфологів та методики використання поліграфа з метою забезпечення найвищої якості використання цього технічного засобу в процесі здійснення правосуддя [12, с. 689].

Список використаних джерел

1. Дмитренко Ю. С. Державне регулювання використання поліграфічних технологій в секторі безпеки і оборони України : автореф. дис. ... за спец. 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку / Хмельницький університет управління та права. Хмельницький, 2017. 20 с.

2. Волкова Ю. М. Використання поліграфа: європейський досвід та шляхи вдосконалення. *Забезпечення основоположних прав і свобод людини, дотримання стану дисципліни та законності в діяльності поліції в умовах воєнного стану* : збірник матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 12 червня 2025 року). Кропивницький : ДонДУВС, 2025. 623 с. С. 63–65.

3. Мотлях О. І., Костюк В. Л., Куценко Д. В. Психофізіологічні дослідження з використанням поліграфа в практиці розслідування злочинів : метод. рек. Київ : Освіта України, 2016. 73 с.

4. Мотлях О. І. Поліграф як засіб запобігання корупції. С. 297–299. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f3f32908-4f7a-451f-bb16-8566029d1152/content>

5. Мінка Т. П. Європейський досвід використання поліграфа: шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання для України. *Актуальні питання юриспруденції. Правова позиція*. 2023. № 4 (41). С. 145–147.

6. Повстяний О. В. Застосування поліграфа під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Державний податковий університет. Ірпінь, 2025. 20 с.

7. Черней В. В. Актуальні проблеми впровадження поліграфічних технологій у правоохоронну діяльність. *Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи* : матеріали III Міжнар. наук. практ. конф. (м. Київ, 7–8 листоп. 2015 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 3–6.

8. Симоненко Н. О. Використання поліграфа під час досудового розслідування згвалтувань минулих років. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (99). С. 265–272.

9. Чернявський С. С. Проблеми використання поліграфа під час досудового розслідування. *Використання поліграфа в правоохоронній діяльності: проблеми та перспективи* : матеріали III Міжнар. наук. практ. конф. (м. Київ, 7–8 листоп. 2015 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 7–11.

10. Мовчан Д. А. Питання імплементації в Україні зарубіжних підходів до нормативно-правового регулювання застосування поліграфа у процесі розкриття та розслідування злочинів. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 5. С. 256–262.

11. Волобуєв А. Ф. Щодо застосування поліграфа у досудовому розслідуванні. *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики*. Харків, 2018. С. 40–42.

12. Курман О. В. Використання поліграфа при розслідуванні кримінальних правопорушень: проблеми тактики та правового регулювання / А. Р. Балибіна. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 2. С. 689–691.